

EL PANTÀ DE SAU

I
El pantà de Sau ha submergit una encisadora vall i l'històric poble de Sant Romà de Sau. També ha inundat el Ter, fonament engorjat en un curs plè de timberes des de Roda, canviant profundament l'aspecte d'aquells paratges i desapareixent per sempre uns formosos i seculars indrets.

És llarg, el pantà. Té, des del seu inici —o terminal, segons com es miri— a Roda de Ter, l'antiquíssima i industriosa vila que el riu parteix en dos trossos, uns divuit kilòmetres, com s'ha dit, i amb un recorregut molt accidentat amb fortes corbes i meandres. Anem a seguir-lo, lector amic, en un nostàlgic i evocador viatge.

Considerem primer que el propi riu, que fins a Roda va seguint la normal direcció del migdia, poc més enllà fa una enèrgica revoltada i es dirigeix contra tota lògica, dreturament cap al nord durant més de cinc kilòmetres, i torna a tornar fortament en la punta de la península de Casserres, cenyint-la com una serp, per enfilarse després i ja definitivament la direcció sud.

Aquest estrofolari traçat, imposat per la feréstega orografia, ens anticipa que toparem amb un curs salvatge i ferrenyament adust, però bellíssim i impressionant. Lliguem-nos bé el calçat, que el passeig és llarg; però obrim bé els ulls, doncs no tornarem a veure mai més lo que era el Ter abans de la inundació.

Després de la primera volta en rodó del riu, sorgia la fàbrica i Colònia de Salou, avui mig submergida i abandonada, i a poca distància una altra fàbrica i colònia tèxtil, Còdol Dret, aquesta ja aterrada totalment. A Còdol hi havien unes vernedes suaus i reposants, i l'aigua, allà quasi encalmada, hi prenia una blavosa i molla transparència.

Després, vora can Passarelles, començaven les giragonses del riu entre les rostes parets dels congostos.

És tota bonicoia, la pagesia de Can Passarelles: una caseta humil i senzilla, pas massa gran, amb la façana al migdia, ornada d'una vella parra. Amb el reglamentari gos que lladra quan algun vianant s'hi atansa —però que rebia al cronista com un país i remenava la cua en senyal d'amistat— i un esplèndid ruc.

El burro de Passarelles no és cap guarà, com els altres famosos exemplars de cria de la plana de Vic, de merescut renom; simplement un ase, molt net i polit això sí, de pèl lluent i generoses carns donant fe d'uns pinsos també escollits i abundants. Intel·ligent. Perquè aquesta llegenda —o superstició— de que els burros son la imatge de l'estultícia —la borriqueria— i es retreu a tot drap quan es tracta de persones ignorants o de poques llums, és totalment falsa.

El burro quan no vol pençar, no penca. Potser se'n emporta, de bon primer, una enèrgica apallissa-

da; però no hi ha mal que per bé no vingui, perquè després d'aquesta perduda batalla, el pagès ja no el pegarà més i acceptarà la situació amb paciència i filosofia rústega. Ha guanyat l'ase. I els «homo sapiens» que ens considerem intel·ligents, hem de treballar mal no en tinguem ganes, i omplir-nos el cap de problemes, neguits i cabòries.

Molt sovint els rucs es queden llargues estones completament immòbils, cap baix, i sols mouen molt lleugerament les peludes orelles, com antenes de captació. Llavors pensen. I deuen tenir pensaments molt profunds perquè estan com abstrerts, sens interessar-se gens ni mica per lo que els envolta. Potser algun simplista diria que no fan res, que s'avorreixen.

Errada. El que s'avorreix es mou; canvia de positura, fa uns gests indecisos, irresoluts, i unes ganyotes de fàstic perquè no troba el què o el qui el distregui. Com que no té prou vida interior, tot l'estímul li ha de venir de fora. Però no s'està quiet, absent i concentrat com els ases.

Mireu ara, els seus ulls: tenen un esguard que sembla que s'aturi en el temps, una mirada cap a dins d'ells mateixos, insondable i recollida. Però hi ha una gran dolçor i serenitat, al ensems humil i mansueta. Són també, ulls assenyats. I molt bonics.

El burro té molta personalitat; no li fareu fer pas res a la força, ni que el matéssiu. Com que gairebé ningú el comprèn, s'aïlla darrera un escut d'indiferència. Però, quan s'ha aconseguit trencar la cuirassa, és molt afectiu, i sincerament agraït.

Reivindico doncs, la noble figura del ruc, i remarco que és intel·ligent i eixerit; bastant més —no cal dir-ho— que la major part dels que el blasmen. I penso que si hi han alguns monuments que s'han aixe-

—Hola!... Que bé ens la passem, «Caruso»!...

Perquè «Caruso» és el seu nom. A vegades els pagesos, tan poc donats a l'humor, tenen acudits impensats.

Li donc una palmellada amical, al coll. I en «Caruso», complagut, l'agraeix i em somriu. Em penso que el lleu arronsament del morro amb la consegüent exhibició de dents és un somriure; sinó, que em demostrin lo contrari. A més, té els ulls enriolats, una mica irònics, que sembla que em diguin:

—Ja ho crec que me la passo bé, amic!... I que en sou, de burros, vosaltres!...

A poc, el riu s'entaforava en els agrests canyons de sota el caseriu de Fussimanya —avui totalment

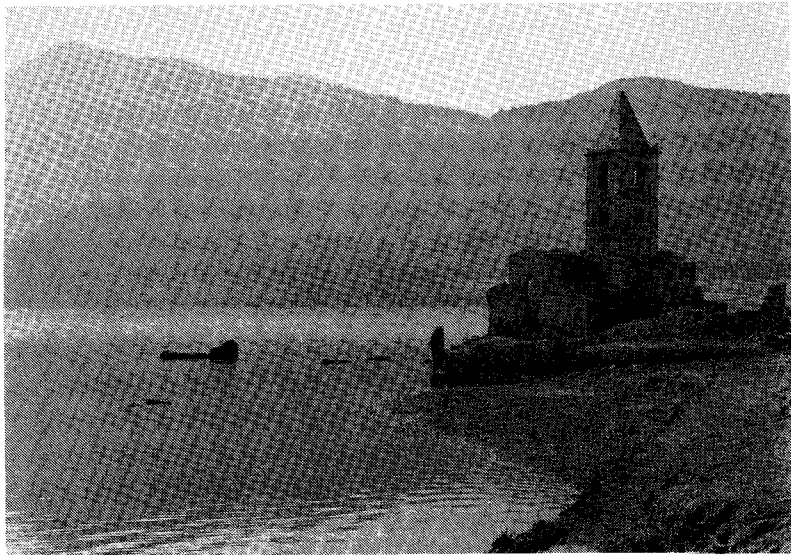
que somien barbs i bagres d'un metre i deu kilos de pes, i carpes de mitja arroba —els célebres contes dels pescadors—, en què pensen, tan llargues estones?...

Potser han aconseguit el difícil nirvana de no pensar en res: una portentosa troballa. Mireu-los, immòbils i silencioses estàtues amb la canya a la mà, com a única i estranya antena d'un estrany insecte, espiant l'aigua i el més lleu moviment del suro. I quan aquest, després de flotar calmosament llargues estones, comença a sacsejar com si hagués agafat el sanglot, l'estàtua s'eixoriveix i pren vida i moviment, i la canya, apuntant al cel, descriu un ample cercle. I si aquest va seguit a l'extrem del fil, d'un llampec argentat, ja tenim un home feliç.

El peix no, pobret. no n'es cap gens, de feliç.

Més avall, sota les anomenades coves de Casserres —sois emparades per aixopluc del bestiar— el riu agafava amplada, continuant però emmarcat per les atses i mes cingleres, i ens oferia a un paisatge d'un fort regust canadenç: llepant grans penyalars caiguts en pilanets de la palanca del Ter —que existí llargs anys per a poder travessar des del cantó de la Teulera de Sant Martí Sescorts— s'endormiscava, bressolat per les seves pròpies remors, sota mateix de Casserres. Aquí hi havia la Roca de la Llum perpetuant una romàntica i enternidora llegenda, i unes salzerades formosíssimes, plàcidament quietes i dolçament solitàries, que suavitzaven els raigs del sol i es reflexaven a l'aigua, en una imatge corpenedora i poètica. En cap més lloc del Ter hem sentit aquesta sensació d'harmonia bel·lesa de la pedra, l'aigua i la vegetació.

La palanca del Ter, que hem esmentat abans, era un estri que et jugava de tant en tant, males passades. Si venia una riuada massa forta, els pilanets restaven; però les fustes, mal estessin trabades, se les enduia l'avinguda i l'acompanyaven alegrement avall fent cabrioles. I hom no tenia pas al dia les dades per poder esbrinar si hi havia fusta, o no. I si passava per alt informar-se a la masia del Colom Gran —que a la mateixa alçada aproximada de Casserres, fitava el cenobi a l'altra banda de la barran-

cat en honor de quatre xitxarel·los i figures pomposes i bufades però tan buides de cap com una carabassa, n'hi mancava un dedicat a aquest singular animal —especialment a la Plana de Vic, on hi té la més ufana representació—, com a desgreuge de tantes borricades que sobre d'ell s'han dit i escrit.

El ruc de can Passarelles —lluient, bonic i espavilat— va pasturant pausadament pels prats de prop la quintana, fruit del bon solet, flairant el vent que arrossega les sentors boscanes i bellugant la cua amb satisfacció. Ens coneixem de fa temps, perquè les meves visites a Passarelles han sovintejat.

Quan em sent, aixeca les tafaneres i erectes orelles, i al reconeixem, alça el cap i branda la cua més fort. Li dic:

convertit en urbanització— estès sobre uns solellats comellars, i rebia per la seva dreta l'indomitable torrent de l'Infern. En aquest trajecte, encaixonat entre rostos declivis de boscos gairebé impenetrables, és on podia sentir-se més fonament l'aspre encís de l'indret, el més escabrós i menys conegut, i que contemplaven —sense veure'l— les runes de la masia de la Baga.

Aquest terreny era gairebé exclusiu dels pescadors de canya, que en sabien tots els topants i corriols. És més, molts viarany dissimulats en la vegetació els obrien ells, els pescadors, aquests enigmàtics i pacífics éssers que pengen la il·lusió a l'extrem de l'ham i s'asseuen sobre un enorme pedestal de paciència. I a part de

cada del riu, però sens dir-li mai res—, es podia trobar que després de llençar-se avall pel grau dels Esmoladors, no hi hagués passera.

La perspectiva, llavors, no era gens falaguera. Tornar a pujar el grau, amb un tirapits enrampat i esgotador i esbufegant com una màquina de tren (de carbó) i renegant com un carreter malparlat, o abandonar la projectada visita al monestir.

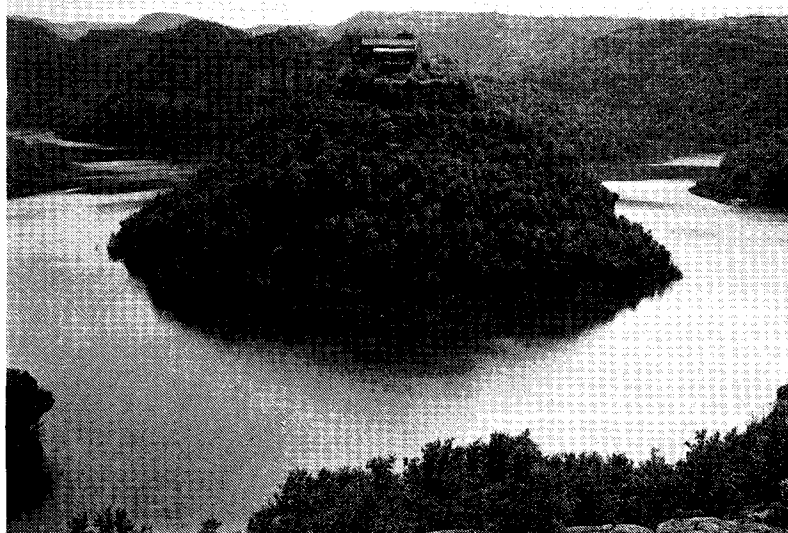
Perquè per anar-hi, sense palanca, s'havia de tornar a Roda, passar per Sabassona, i enfilem Terra-des i tota la llargada de la península de Casserres; tot plegat, un futral d'hores. I dona molta ràbia quan un es veu el monestir sobre mateix, com si el portés per barret, i no poder-s'hi acostar.

El pas a qual era bon xic arriscat, inclòs en les èpoques de fort estiatge; cas contrari, era temerari i francament suïcida. Més d'un desgraciat, que el volgué imprudentment travessar, en lloc d'arribar a Sant Pere de Casserres anà dretament, i en definitiu viatge, a trobar al propi Sant Pere, al cel.

Dos illots, plens de verdor, ens anunciaven la proximitat de la confluència de la riera de les Gorgues, que moria allà després de desgranar una orgia de bel·leses. Ara ja revoltem —com abans havíem previst— la península de Casserres; un enorme dit roquer que des del coll de Terrades es dispara cap al nord i que el riu ressegueix a banda i banda. I certament, per fer-vos una idea, res més senzill que estendre un dit sobre una taula (un dit de més de quatre kilòmetres) i imaginar que l'aigua el volta, com així és en realitat.

Al mateix final de l'enlairat promontori, encimbellat senyorejant les fondalades del riu Ter, i ben visible per tots costats, hi ha el monestir de Sant Pere de Casserres, antiquíssim cenobi clunien, bastit en el segle onzè, importantíssim i excepcional monument romànic d'indiscutible valor. El monestir, de macissa i severa fàbrica, era a l'ensems una fortalesa, emplaçat en un lloc de formidable estratègia, i quasi en runes fins fa poc, però sortosament, en reconstrucció.

Ens trobem ara aproximadament a la meitat del nostre llarg recorregut. I s'imposa descansar un xic, a l'ombra de les venerables parets.

S'imposaria també una «beguda» com ne diuen irònicament els pagesos quan fan una pausa en el treball, i treuen del cistell, a més de la bóta del vi —la beguda— un rodanxó pa moreno, que llesquen generosament, i unes llenques de pernil llargues com a espadenyes, o una respectable llonganissa, acompanyat tot plegat d'una amanida amb abundant tomacada.

Però per aquí dalt no es pot pas fer ni un modest i patriarcal tragueta d'aigua si un no l'ha portada prèviament a la motxilla, perquè no hi ha cap font, ni bona ni dolenta, més que la de Terrades, a res menys que a quatre quilòmetres ben grassos de Casserres, més enllà de la casa en runes del mateix nom.

Donem comiat a Casserres, que continuem veient bona estona mentre seguim el riu pel camí de l'espona esquerra, que transcorria planerament arran de l'aigua. Per aquí, molt vora la ribera, i en un allargassat pla, a suficient alçada però, per no tenir ensurts amb les avingudes, hi havien unes grans roques que en deien la Cova del Penitent. Uns enormes esqueis clavats a terra i encavallats tocant-se pel seu vèrtex, com una tenda, i uns altres tapant al darrera per a millor protecció. Evidentment, les tals roques configuraven una cova artificial, doncs amb tota seguretat no podia ésser obra de la natura.

I hom pensa en l'enorme pes dels esqueis, que feia necessari l'esforç de molta gent per a bellugar-los, i argumenta amb lògica que el tal refugi devia ésser coste-

jat per un home benestant que decidí abandonar el món i les seves tentacions i comoditats, i encauar-se en aquest elemental habitacle.

Diuen que hi visqué molts anys, com un eremita, tot sol. Ell, i l'aigua, i les salvatgines de la muntanya. Es devia parlar, amb el riu; segur que havia interpretat les seves infinites remors. Fa molt temps, de tot això; no he pogut esbrinar dades, ni res concret.

Devia ser un idiota, un savi, o un místic. O no pensava res, o en la seva solitud, sens pressa, rumiava coses grandioses i desenrotllava profunds pensaments dels que naturalment, no ens hem enterat. O potser s'imposava una disciplina de mortificació, patint físicament, fent penitència —heus ací el nom, la cova del penitent—, purificant-se en els èxtasis del misticisme. Tot pot ser, i el nom de la misera cavorca sembla apuntar a la última suposició.

Però en algunes coses devia ésser feliç: sense rellotge, ni contribucions, ni cèdula personal, ni potser nom, això ja era una mena de felicitat. Ningú el manava; podia dormir quant volia, sens dependre d'aquest enginy de l'avent que se'n diu despertador. I com que no li calia pas treballar, era sens dubte un perfecte gallòfol, amb les seves avantatges.

L'altra cara devia ésser, però, menys agraïda: la mineira, quelcom per fer bullir l'olla, mal fos amb els pinsos de penitència. Suposo que devia tenir olla; o potser no. Llenya no devia pas faltar-li. I amb què es cobria?... Com s'abri-

gava i protegia de les glaçades nits de les Guillerries?... Perquè amb sols la fullaraca, branques de pi i falgueres no podia defensar-se gaire. Enigmes.

Sempre que el cronista ha passat per allà s'ha aturat, i ha intentat penetrar, encara que fos molt poquet, en el misteri de l'eremita solitari, l'enamorat del Ter, que segurament parlava amb l'aigua, que n'era el seu amic. Inútil. Les velles pedres, aspres i tacades de calpes negroses, verd brut i esvaït rogenic, no li han dit res, i han guardat per sempre el seu secret.

Potser en els seus últims moments, l'anacoreta va acostar-se a la ribera, vora l'aigua, per poder tocar-la, i expirà mentre la seva amiga li besava la mà. I potser les ondules i nereides del Mare Nostrum, les que joguinegen i s'empaiten encalçant-se per entre els escumejants illots i esculls de les cales de Cap Roig, Aigua Xèl·lida i Sa Tuna, i per les coves i freus d'en Gispert i del Bisbe, a Tamariu, van venir a cercar-lo, i embolcallant-lo amb la transparent i líquida mortalla se l'endugueren a través dels afraus i congostos, aigües avall, fins al mar. Per a donar-li una tomba enorme, immensa.

Perquè ell, l'enamorat de l'aigua, en tingués tanta com ne volgués.

Ben tost s'arribava a l'antiga esglésiola romànica de Sant Vicenç dels Verders, o Sarriera, impregnada de mansuetud, silent recer enmig de la remorosa i constant fresca del riu, amb la seva casa de pagès arrecherada vora gegantins penyals. Després de travessats uns

comellars plens de codines i roques enormes —uns planells secs, aixuts com ossamentes de camell—, apareixia l'estrep roquer i la masia de Pujalt a la seva punta, i al seu davant, la balconada de Collformic, dita així per unes curiosíssimes diaclasses clavades gairebé horitzontals en el declivi rocallós. I seguidament els forats de les Tunnes, grosses cavitats en el mur de la riba esquerra, per on sorgien grans dolls d'aigua en temps de pluges, procedents d'unes filtracions subterrànies de la riera de les Gorgues, a dessota mateix de l'església de Sant Bartomeu. Aquesta explicació dels experts en geologia, no deixa d'ésser una mica extraordinària, ja que la riera de les Gorgues està a gran distància d'aquest punt. Però pot ésser possible: ens els creurem.

I com a traca final d'aquests portentosos jocs d'artifici, poc després d'un tram en que el Ter lliscava sobre un llit totalment de pedra, s'entaforava a les cèlebres Gorges del Ter, on s'estrenyia més encara.

En aquest indret, les muralles s'ajuntaven en una opressiva estretor, fins a deixar sols un espai de pocs metres, on l'aigua retrunyia fortament i lluitava amb gran estrèpit amb l'aspre escanyall, ple de forats i cadolles. L'engorjat era difícil en tots sentits; no s'hi podia pas entrar així com així doncs els murs de pedra eren gairebé verticals.

Per poder obtenir unes fotografies, hom va tenir que penjar-se sobre les agrestes parets, mitjançant una corda assegurada al tronc d'un gros pi, en la vira de vegeta-

ció de la part superior. I desenrotllant un curset de gimnàsia, amb contorsions i cargolaments de mico, s'obtingueren les fotos —amb el melic arronsat, val a dir-ho tot.

Un cop hissat dalt, un bon amic que m'havia ajudat en el descens i quedat a l'aguait, m'etzivà un sermonet, ja llavors inútil, per la meua temeritat i altres endergues del cas. Verament tenia tota la raó del món. Però jo tenia també, aconseguides amb esforç però amb una enorme il·lusió, unes irreemplaçables fotografies de les magnífiques i ja desaparegudes Gorges del Ter.

Després de salvat el ferotge obstacle, el riu es dirigia plàcidament —però sempre encaixonat, això sí, entre altes riberes boscoses— cap al portell de les roques roges. Les dues columnes d'Hèrcules que marcaven el final dels congostos del Ter, i eren pòrtic i avant-sala de la vall de Sau.

II

Poc temps abans de ~~se'n~~ tancament de la presa —~~tan~~ ~~es~~ ~~gades~~ ajornat, que semblava no arribaria mai—, Sant Romà anava prenent un aspecte llàstimos i trist. Les cases s'abandonaven. ~~se'n~~ enduien tota la fusta, portes i finestres, i àdhuc bigues de les teulades.

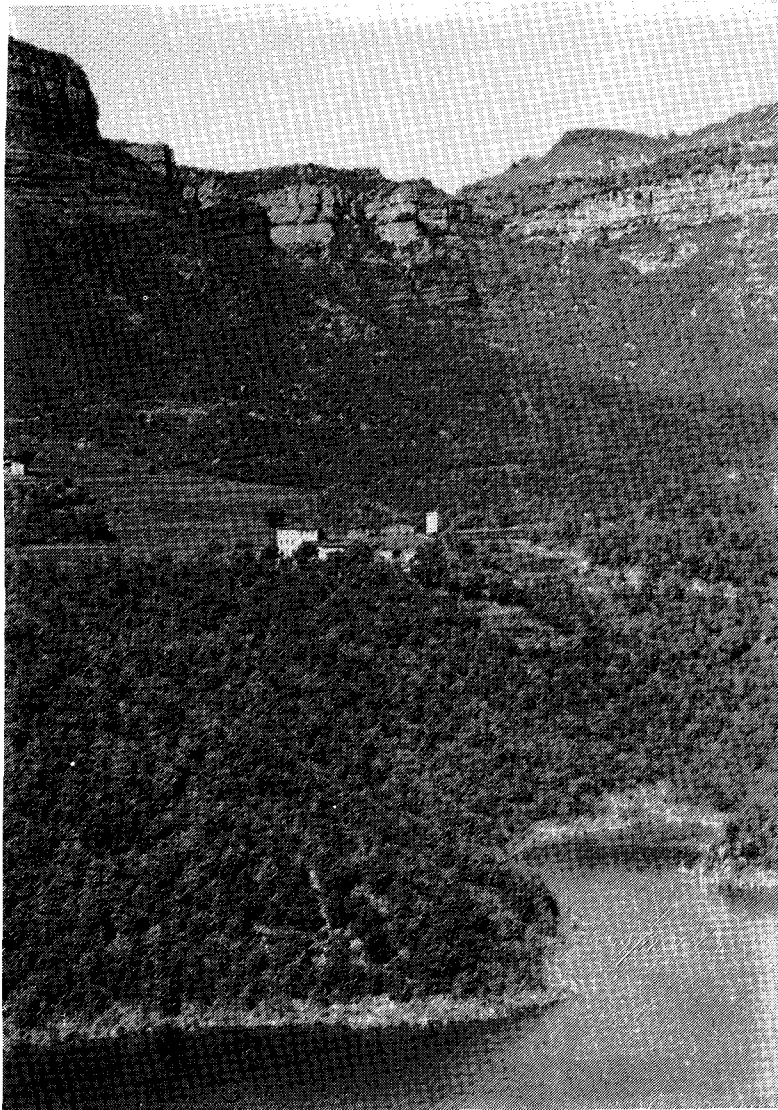
Al passar per l'únic carrer, costarrut i de pis de palets, et llambregaven a cada costat els esquelets de les abandonades vivendes, i de les obertes boques de les portalades semblava sortir un hàlit de tragèdia. I vulgues que no, anaves pujant consirós, acomiadant una per una les velles i rústegues cases del poble condemnat.

La petita plaça, una mica més amunt de l'església, encara tenia un parell de cases habitades, de gent que es resistia a l'abandó fins a l'últim moment. Per entremig de les runes s'obirava amplament el curs del Ter, que prompte les engoliria, i al fons, l'inoblidable pont romànic.

Una velleta escombrava, davant de casa seva, a la plaça. Escombrant, encara?...

— Bon dia —vaig saludar-la.

— Bon dia —contestà aixecant el cap, cobert amb el mocador camperol.

Tenia molts anys; el seu rostre, bru i colrat, estava clivellat per l'aire i el sol i les fondes arrugues del pas del temps. Els seus ulls, ja empetitits, reflexaven serenitat i dolçor. Vaig fer-li present la meva sorpresa de trobar-la, allà, a Sant Romà.

— Sí, ja sé, ens treuran aviat. No fallarà, diuen, aquesta vegada. Tot-hom ha marxat, però jo vull estar aquí fins que no pugui més.

Girà el cap, lentament, recorrent les runes de les llars dels seus conveïns. La seva mirada les acariciava, n'estic segur.

— Aquí vaig néixer jo i tots els meus. Al fossar hi reposen els pares i avis, el marit i una filla. Un altre fill jau també per sempre, però està molt lluny; morí durant la guerra. Al cel sien tots.

No vaig dir paraula per a no interrompre i respectar el desfilall de records de l'àvia; tristos records, a fe.

— Jo hagués volgut morir aquí, com em pertocava. Ja em falta poc, i no duraré pas gaire.

Féu una petita pausa. El seu esguard era somniador, difús. Continuà:

— Quan marxi anirem a una altra casa que ja tenim vora Vilanova; no és pas que m'allunyi gaire, ja ho veu, i quan arribi el meu fi podré guaitar encara les cingleres de Sau. Però... jo estimava al meu poble, i em dol deixar-lo.

Callà breus moments, i afegí, donant un resolut moviment de cap com si en volgués foragitar els sinistres pensaments:

— Ves que li estic dient, jo!... ara hi caic. Coses de vella. Pensaments que té una pobra dona com jo, però que vostè segurament no entendreà...

Vaig contestar-li, quelcom com-mogut:

— Prou que ho comprenc, encara que li sembli estrany. I veurà com li dic la veritat, com li sóc sincer. Sap a què he vingut?... Jo sóc de fora, de ciutat; però estimo també aquestes velles pedres, aquest poble que tant he petjat, i cada vegada amb més delit i goig. I he retomat per acomiadar-lo; per dir-li adéu per última vegada. Per això la comprenc, àvia.

Va semblar-me que els ulls blaus i petits de la velleta s'enterbolien, i em remerciaven. I sens dir paraula, m'allargà la mà; una mà rugosa, ennoblida pel treball. Gest insòlit en un pagès, però al que la velleta li traspassà tot l'agraïment per les meves paraules i l'amor al seu poble.

I vaig marxar, amb un últim i nostàlgic esguard a Sant Romà, que es disposava, amb el seu estol de cases esventrades i tètriques runes, a la seva definitiva desaparició.

El 13 d'agost del 1963 es tanca- ren, per primera vegada, les portes de la presa. Evoquem, en ales del record, els últims moments de la vall.

Les aigües fangoses de la pluja de la setmana anterior, van omplir el sot del Molí de Sau, enfilant-se pels arcs del pont romànic, extenent-se sense remor per sobre els altrora fèrtils camps. L'ambient és trist i silenciós; la quietut ens envolta, i cap rastre de vida interromp el quiet lliscar de l'aigua que augmenta poc a poc, inexorablement, de nivell.

L'aigua tèrbola ja ha travessat el portell de les roques roges, i va pujant, pujant, envaint els congostos; han enmudit les gorges del Ter, abans tan sorolloses. Les aus ja ni volen per sobre la vall condemnada i trista; tot és silenci, un silenci feixuc i opressiu.

Normalment devia de transcorre molt temps abans les aigües no inundessin les runes del poble i entressin a l'esventrada església. Però una circumstància inesperada accelerà la inundació. Unes fortíssimes i torrencials tempestes —el 12 i 13 de setembre, exactament un mes després de tancar-se les comportes—, produïren una enorme avinguda del riu, sortosament deturada pel barratge de la presa, que omplí en solament pocs dies, lo que hagués necessitat alguns mesos.

El terrible, dolorós moment arribà en aquell setembre del 1963, i Sant Romà desaparegué engolit en una fenomenal glopada. Quedà consumat el sacrifici, i Sant Romà, tan humil, tan entranyablement benvolgut, quedà submergit i entrà en la història.

Sant Romà pertany ja al passat; sols resta la remembrança de totes les vicissituds, malhaurades o plaents, d'un poble que lluità en les guerres per la seva subsistència, i lluità també en la pau coreant la terra i convertint-la en camps ubèrrims, al recer de les nombroses paguesies que conferiren prestigi i noblesa a la desapareguda vall.

Era molt bonica la regió de Sau, i recòndita en el temps que apenes existien comunicacions, i solament un accidentat camí de carro la lligava amb Vilanova. Quan es recorria a peu, podia gastejar-se la seva finestra salvatgia, endolcida per l'encant de la vall plàcida i manyaga.

Ha canviat molt ara, amb l'enorme llençol d'aigua envoltat de les altives cingleres, que s'emmirallen en la líquida superfície lleugerament rissada i plena d'espurnejant bellugueig. Els fugitius núvols s'hi reflexen i la resplendent lluminositat del cel hi acut amb tremolors blau turquesa i verd maragda.

La nova fisonomia és molt diferent de l'antiga, però innegablement bonica; que l'enyorament de la perduda no té de menysprear

l'encant de l'actual. Els que hem vagat molt per la regió, i l'hem conegut i estimat, podem sentir un xic de nostalgia —i verament la sentim—; però també el grandios espectacle present ens reconforta, i també l'estimem així, baix el signe del progrés.

Sota mateix d'on estic, es veu la punta de l'església emergint de les aigües. Evoco de nou Sant Romà, amb el seu aire humil, de rústega bonhomia, costaruts carrers i cases de tàpia. El renomnat Hostal de la Riba, que ha ressuscitat avui amb el nou i simpàtic hostalatge de l'Hotel de la Riba, bastit a poca distància de la presa.

Evoco també l'enyorat i deliciós pont romànic, sepultat sota una mortalla de fang, de pures i gracioses línies, i del que sols en quedarà memòria per la conegudíssima fotografia (quantes me'h hauran fet?...) que el reproduceix reflexant els tres airosos arcs en la quieta aigua del Ter, i per sobre les baranes, els emboscats talussos d'un atapeït verd fosc, i la taca clara de Sant Romà amb el reduït estol de cases i l'església. I al fons, senyorejant i dominant-ho tot, les impressionants muralles roqueres del Castell i del esvelt i sever monòlit de la Força, de gresos rogenys en la part baixa i blanquinosos calcàries en els estrats superiors.

Baix les aigües del formós llac que contemplem, hi havien ufanosos camps i vetustes cases pairals.

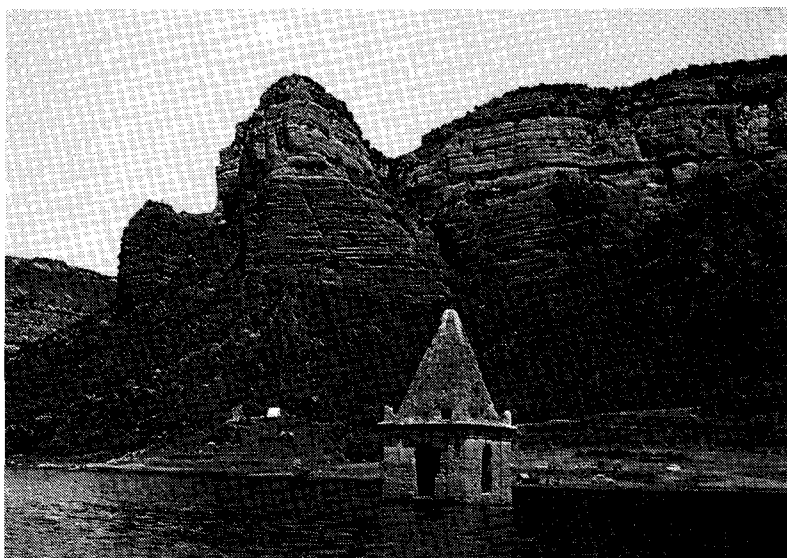
Les esquelètiques runes deuen mirar amb els cecs ulls de les finestres l'immensitat blava que les envolta, ja desaparegut el familiar paisatge de conreus i arbredes. El seu temps quedà enrera, engolit per la neguitosa vida moderna. Potser, de totes maneres, haurien conegut al·trament la mort lenta de l'abandó.

Sota les aigües quasi immòbils —remogudes de tant en tant per les ràpides canoes que dibuixen un solc de reflexes—, segueixo veient encara amb la imaginació l'antic curs del Ter, que travessava la vall per entre espesses arbredes de pollancre i verns, i vincladissos sàlzers, amb unes corbes suaus al passar sota Sant Romà i abans d'entrar al pont, i una altra després, camí del Molí de Sau i la seva petita presa.

Algunes vegades, quan l'estiatge és massa fort i sobrepassa les minves normals, el pantà es buida, i molt. Tant, que torna a sortir, com un fantasma del passat, Sant Romà. Però sorgeix ple de fang; brut, trist i llastimós. No li proven els banys, ni la higiene de l'aigua; el fang és negre, compacte i llefiscós. Les pedres van enderrocant-se cada vegada més, i el llot les va engolint. Però la torre de l'església, que tenaç es mantén en peu i no vol morir, assenyalava que aquí hi hagué un poble.

Un dia, potser no massa llunyà, el campanar s'esfondrarà, com tot lo altre; i llavors quan baixi fortament el nivell de les aigües es veurà sols un munt d'enderrocs, pedres fangoses en pilots informes, que hauran ja perdut el nom. Un nom que encara crida en silenci, i punxa d'un cloquer que emergeix de l'aigua, en el llac de Sau.

Quirze PARÉS I GANYET

(continuarà)